

УДК: 343.163

*Сухонос Віктор Володимирович
доктор юридичних наук, професор
декан юридичного факультету
ДВНЗ «Українська академія банківської
справи Національного банку України»
м. Суми*

МІСЦЕ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ

Діяльність органів прокуратури є важливим елементом системи захисту прав та свобод людини, в т.ч. і закріплених нормами міжнародного права. Ст. 8 Загальної декларації прав людини у загальному вигляді закріплює механізми захисту прав, свобод і законних інтересів особи: «Кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадку порушення його основних прав, наданих йому конституцією або законом» [1]. Тобто Декларація не згадує прокуратуру як державний орган, покликаний охороняти і захищати права особи. Водночас у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (п. 3 «а» ст. 2) міститься зобов'язання держав «забезпечити будь-якій особі, права і свободи якої, що визнаються в цьому Пакті, порушені, ефективний засіб правового захисту» [2]. Термін «ефективний засіб правового захисту» використаний не випадково. Він дає можливість кожній державі, що приєдналася до Пакту, з одного боку, врахувати у своєму законодавстві національну специфіку, а з іншого – специфіку самих суб'єктів прав, завдяки якій коефіцієнт корисної дії засобів захисту щодо порушень різних суб'єктів неоднаковий. В п. 3 «б» ст. 2 цього ж Пакту перелік органів, покликаних захищати порушені права особи, вже не обмежується тільки судами. Право на юридичний захист для будь-якої особи, котра вимагає такого захисту, повинно забезпечуватися, за Пактом «компетентними судовими, адміністративними або законодавчими владами чи

будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави...».

Використане у Пакті формулювання «іншим компетентним органом» дає можливість стверджувати, що правозахисна діяльність прокуратури здійснюється в рамках основних міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини. Сумарний аналіз інших міжнародно-правових документів підтверджує правильність зробленого нами висновку, адже в більшості випадків в актах присутні лише загальні посилання на органи, що сприяють захисту і поновленню прав особи: «компетентні національні суди та інші державні інститути» (ст. 6 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1966 р. [2]); «компетентні влади» (ст. 13 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. [3]); «ефективні засоби правового захисту» (ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р. [4]) тощо.

У міжнародно-правовій науці триває дискусія з приводу визначення способу реалізації міжнародно-правових зобов'язань держави. Деякі автори вважають, що держави зобов'язані вчиняти усі необхідні дії, передбачені міжнародно-правовими договорами, незважаючи на конкретні результати цих дій, тоді як інші доводять, що держави зобов'язані забезпечити належний результат [4]. При цьому слід мати на увазі, що визначення системи органів державної влади, повноважень та організації їх діяльності традиційно відноситься до сфери винятково внутрішньої компетенції держави. Тому, на наш погляд, зобов'язання щодо розробки ефективного механізму захисту прав і свобод людини слід відносити до так званих міжнародно-правових зобов'язань результату, а покладення на прокуратуру будь-яких правозахисних функцій є суверенним правом держави. Світове співтовариство неодноразово підкреслювало зобов'язання держав розвивати всі засоби масового захисту прав і свобод особи, а також неприпустимість уніфікації функцій прокуратури різних країн. У резолюції Генеральної Асамблеї ООН 39/144 «Національні установи,

які займаються захистом і заохоченням прав людини» від 14 грудня 1984 р. зазначалося, що Генеральна Асамблея «заохочує всі держави-члени до прийняття відповідних заходів щодо створення, а там, де вони вже існують, щодо зміцнення національних установ, які займаються захистом і заохоченням прав людини» [5].

Подібні позиції підтримують багато вітчизняних та зарубіжних дослідників. Наприклад, аналізуючи висновки Пан-Європейської конференції «Трансформація прокуратури в орган, сумісний з демократичними принципами права», яка проводилася Радою Європи 11-14 травня 1993 р. у Відні, А. Бойков відстоює необхідність збереження історично сформованої специфіки російської прокуратури [6, с. 205].

У цьому плані можна послатися також і на матеріали проведеного в Будапешті 27-29 вересня 1994 р. Радою Європи і Генеральною прокуратурою Угорщини багатопрофільного засідання «Трансформація прокуратури в орган, сумісний з принципами демократичної держави», у висновках якого зазначалося, що за своїм конституційним статусом і обсягом функцій прокуратури держав можуть відрізнятися одна від одної. До такого ж висновку прийшли і учасники проведеної в Москві 8-9 січня 1997 р. Радою Європи і Генеральною прокуратурою Російської Федерації багатосторонньої зустрічі на тему «Прокуратура у правовій державі» [7].

Наведене свідчить про те, що правозахисна діяльність прокуратури не тільки не суперечить основним міжнародним стандартам із захисту і поновлення прав, свобод та законних інтересів людини, але й підтримується світовим співтовариством.

Література:

1. Всеобщая декларация прав человека от 10.12.1948 г. [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.un.org/russian/document/declarat/declhr.htm>.
2. Международный пакт о гражданских и политических правах от 16.12.66 [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.un.org/russian/document/convents/pactpol.htm>
3. Конвенция про захист прав людини і основних свобод від 04.11.1950 р. [Электронный ресурс] // Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/docs/cets/cets005.html>
4. Строчук В. М. Обязательства государств по предотвращению трансграничного ущерба в международном праве [Электронный ресурс] // Режим доступа : http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=899&Itemid=143

5. Национальные учреждения, занимающиеся защитой и поощрением прав человека : Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 14.12.84 № A/RES/39/140 [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/RES/39/140&Lang=R>.
6. Бойков А. Д. Третья власть в России. Очерки о правосудии, законности и судебной реформе 1990-1996 гг. / А. Д. Бойков. – М. : НИИ проблем укрепления законности и правопорядка, 1997. – 262 с.
7. Сенько А. Правозащитная функция прокуратуры : исторический и международно-правовой аспекты / А. Сенько // Юстиция Беларуси. – 2001. – № 4. – [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.justbel.info/2001-4/art25.htm>.